

V tisočletni Loki tudi paleobiološka drevesa

Škofja Loka je po zgodovinskih virih eno najstarejših mest v Sloveniji. Že leta 1973 je praznovala svoj tisočletni jubilej. Vendar Loka ni stara le po kulturnozgodovinskih znamenitostih kot so kašča, mestno obzidje z vrati in stražnimi stolpi, kamniti vodnjak in Marijino znamenje sredi »Placa«, marveč ima tudi v botaničnem pomenu zelo stara znamenita drevesa, ki jih redko najdemo tudi v drugih mestih. Naj predstavim štiri tovrstne znamenitosti: dvokrpi ginko, navadno lipo, divji kostanj in pinijo.

Dvokrpi ginko – *Ginkgo Biloba*

V geoloških dobah: permu, triasu in še posebej v juri, to je pred 270–225–180 milijoni let so obstajale cele vrste rodov in rastlinskih vrst, ki so spadale v razred ginkjevci – *Ginkgopsida*, toda vse so izginile. Tako je današnji ginko (*Ginkgo biloba*) edini potomec nekdanj mogočne drevesne skupine, ki je sestavljala v davni preteklosti neizmerne gozdove. Tudi ta bi prav gotovo izginil, če ga človek ne bi zaščitil. Drevo imenujemo »živi fosil«.

Ima precej lastnosti obcestnega drevesa, ker dobro prenaša bencinske hlape, dim in sušo. Tudi hud mraz mu ne škoduje preveč.

Pri nas v Loki raste na vrtu ob Kocijančičevi vili.

Drevo je približno 16 m visoko in močno razvejeno. Spoznamo ga po nenavadnih dolgopecljatih pahljačastih listih. Ti so dvokrpi, na koncu izrobljeni in imajo viličaste žile.

Liste ginkovca je opeval že nemški pesnik Goethe. V pesmih se je spraševal ali je ta list živo bitje, ki se je samo razdelilo v dva dela, ali pa sta to dve bitji, ki želita, da bi ju imeli za eno.

Ginko je doma na Kitajskem. Tam ga časte kot sveto drevo in ga sade okrog budističnih templjev. V Evropi je ime

Dvokrpi ginko v Šolski ulici (Foto Lojze Malovrh)

znano od leta 1712 in to po prvih opisih E. Kaempferja, ambasadorja Vzhodno-indijske družbe na Japonskem.

Drevo raste počasi in doseže svojo zrelost po 20 letih. Listi jeseni lepo porumenijo in odpadejo, vendar pri moških rastlinah skoraj mesec prej kot pri ženskih. Rastlina je dvodomna. Cvetovi so v zalistju listov. Moški so zbrani v rese, ženski pa imajo po dve semenski zasnovi na dolgem peclju. Plodovi so podobni slivam in jeseni odpadejo. Pri njih mesnati rumeni ovoj obdaja trdo koščičasto jedro – seme.

Ko greste na tržnico ali na loško pokopališče, se ozrite po njem in si поблиže ogledite svojevrstne dvokrpe liste. Ti pomenijo v Goethejevi pesmi »Sulejka« prisposodobu prijateljstva.

Navadna lipa – *Tilia Platyphyllos*

»Je eno najlepših dreves našega starega sveta,
Vedno sem srečen, kadar jo srečam,
pa četudi raste sredi betonskih zidov
ali v revni zemlji kakšnega mestnega trga.«

Maurice Missequé

Že v davni preteklosti so skoraj po vsej Evropi lipo uporabljali za zdravljenje in v čarovniške namene. Tako ji je že sveta Hildegarda, opatinja iz Bigna ob Renu (1089–1179) pripisovala čudežno moč in jo priporočala proti kugi, ki je v tistem času razsajala po Evropi.

Navadna lipa na Spodnjem trgu (Foto Lojze Malovrh)

Mnogi njeni nasledniki so trdno verjeli, da lipovo cvetje zdravi božjast in izganja zle duhove. V lažjih primerih naj bi zadostovalo za posedanje pod cvetočim drevesom. Morda so to vedeli tudi naši kmetje, ki so sadili lipe pred cerkvami, gradovi in v sredi vasi ob vodnjakih ter mnoge poletne večere preživali pod njimi.

Naj ob tem omenim še pripoved o nastanku naselja Sorica. Pred 600 leti je prišlo v Sorico 8 ljudi iz Innichena v Tirolah. Našli so popolnoma zaraslo pokrajino. Na Gaserjevem vrtu so šli na lipo z namenom, da jim veter pove, ali je tod zemlja rodovitna. Veter jim je ugaljal, zato so se odločili, da se bodo tu naselili.

Zelo stara je tudi lipa, ki raste v končnem delu Spodnjega trga – Lontrga. Zaradi njene visoke starosti so deblo zapolnili z betonom. Bila je že votla in se

je bilo bati, da bo padla. V preteklosti je na lipi visela steklena omarica, z nabožnim kipcem in lučjo. Leta 1945 so ob lipi uredili skalnjak.

Ustavimo se ob njej in si jo oglejmo. Je listnato drevo, visoko 20 in več metrov z veliko prostorno krošnjo. Deblo ima vzdolž grobo razpokano skorjo. Stranske korenine ima dobro razvite. Te prodirajo globoko v zemljo. Ima večje liste kot lipovec. Ti so po robu ostro nazobčani, na spodnji strani pa porasli s kratkimi dlačicami. Listi so po obeh straneh enako zeleni.

V socvetju imajo po 3–6 dvospolnih cvetov. Plodovi so mali oreški.

Cvete v začetku junija. Razmnožuje se s semenom. Pri lipi je najbolj uporabno cvetje. Lipov čaj uporabljamo pri prehladih grla, pljuč, prebavil, kašlju, nahodu, hripavosti in pri boleznih ledvic.

Razen navedene lipe rastejo v mestu še tri mlajše: pred Pošto, pri Homanu in pred Puštalskim mostom. Prva je nadomestila že odmrlo staro lipo, ostali dve pa sta bili zasajeni ob smrti kralja Aleksandra. V spomin na ta dogodek smo osnovnošolski učenci z učitelji prisostvovali pri sajenju teh lip.

Divji kostanj – *Aesculus*

Hippocostanus

Stari Rimljani so to drevo imenovali *Quercus ilex* (hrastova bodika). Karl Linne pa ga je preimenoval v *Aesculus hippocostanus* (divji kostanj). Raste divje v severni Grčiji, Bolgariji in drugje po Balkanskem polotoku. V Franciji se je razširil proti koncu 6. stoletja. Pri nas je pogost v parkih in drevoredih. Dobili smo ga iz Male Azije.

V Loki raste na robu Selške Sore ob cesti v smeri proti Vincarjem in ob obzidju stopničaste poti na Loški grad.

Je lepotno listnato drevo, visoko okoli 20 metrov. V mladosti se mu je oblikovala glavna korenina, kasneje pa številne stranske korenine. Brsti so pokriti z velikimi oplutelimi luskolisti, ki izločajo mnogo smole. Ko se popki odprejo, luskolisti odpadejo.

Listi so dlanasto razcepljeni. Na skupnem peclju, ki je dolg 15–20 cm je do 7 lističev. Od teh je srednji največji, začetna dva pa najmanjša.

Cvetovi so v velikih, ravnih, piramidastih latastih socvetjih. Razen dvospolnih cvetov se na isti rastlini pojavljajo

Divji kostanji ob poti v Vincarje (Foto Lojze Malovrb)

Pinja na nekdanjem šolskem vrtu ob blagovnici Nama (Foto Lojze Malovrb)

tudi enospolni. Cvete v maju, takoj po olistanju. Plod je okrogla, bodeča glavica. V notranjosti se nahajajo do 3 semena. Ta so okroglasta in malo sploščena. Površina je pokrita s trdo, rjavo svetlečo lupino. Cvetove oprahujejo žuželke.

Ima zdravilno moč za ožilje. V plodovih je namreč snov escin, ki pospešuje kroženje krvi po žilah.

Kot posebne vrste spominsko drevo v Loki je tudi **Pinja** – *Pinus Pinea*. Raste že 41 let na začetku vrta trgovine »Nama« – ob vogalu ceste za Železnike. To je iglavec s kroglasto krošnjo na precej kratkem in delno poleglem deblu. Igličasti listi so temnozeleni. Široko jajčasti storži so bleščeče rjavi.

V čem je to drevo spominsko? Povrnimo se v čas, ko še ni bilo na tem vrtu trgovine. Leta 1958 smo to zemljišče urejali v park. V pomladanskem času tega leta je traktorist s kmečkega posestva Suha preoral s traktorjem celotno površino. Plug traktorja je puščal za seboj obrnjene travne ruše. Z učenci osmih razredov Osnovne šole smo nato celotno zemljišče še enkrat prekopali, pregrabili in ga pripravili za nasad grmičevja in drevja. S sajenjem smo pričeli ob glavni cesti. Prvo drevo, pinijo, je zasadil Janko Kokalj, takratni upravitelj Osnovne šole v Šolski ulici. Kasneje so na tem zemljišču zgradili trgovino »Nama«. Ob tem pa so večino drevov in grmovnic požagali, omenjeno drevo pa je na samem vogalu zemljišča ostalo in kljubuje vremenu in času. Vprašanje pa je, koliko časa se bo še lahko upiralo.